

ÚVOD

Český statistický úřad se dlouhodobě podílí na organizaci příprav voleb a zejména je nositelem úkolu zpracování výsledků voleb. Výsledky voleb jsou zpravidla prezentovány v publikacích věnovaných jednotlivým volbám, konaným v určitých termínech. Výsledky voleb jsou rovněž k dispozici na webové adrese www.volby.cz.

Cílem vydávané publikace je poskytnout uživatelům přehled o vývoji volebních výsledků dlouhodobě úspěšných politických stran během období 1990-2014. Vybrané ukazatele volební statistiky jsou přepočítány na správní obvody obcí s rozšířenou působností (zkratka ORP). Výsledky jsou zpracovány ve formě tabelárních a kartografických výstupů. Zobrazovány jsou výsledky voleb s poměrným volebním systémem, konkrétně se jedná o volby do:

- České národní rady v roce 1990 a 1992,
- Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v roce 1996, 1998, 2002, 2006, 2010 a 2013,
- Evropského parlamentu v roce 2004, 2009 a 2014,
- zastupitelstev krajů v roce 2000, 2004, 2008 a 2012,
- zastupitelstev obcí v roce 1994, 1998, 2002, 2006, 2010 a 2014.

Volby do České národní rady a Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky

První volby do České národní rady se řídily zákonem České národní rady č. 54/1990 Sb. Tento zákon stanovoval Hagenbach-Bischoffovu metodu pro přepočítávání výsledků hlasování na mandáty a počítal se dvěma skrutinií pro přidělování mandátů. První skrutinium probíhalo na úrovni volebních obvodů, které byly vymezeny shodně s krajským členěním státu. Ve druhém skrutiniu se volebním stranám rozdělovaly mandáty podle počtu nevyužitých hlasů v krajích. Kvórum pro vstup politické strany, politického hnutí či koalice do prvního skrutinia se stanovilo na 5 % z celkového počtu platných hlasů v rámci celé ČR. Podle zákona pak platilo, že kandidát získal přednostně mandát tehdy, jestliže alespoň 10 % voličů této strany využilo práva přednostního hlasování a kandidát zároveň získal tolik přednostních hlasů, že to byla více než polovina hlasů pro tuto stranu, odevzdaných voliči, kteří využili práva přednostního hlasování. Mimořádným opatřením zákona bylo omezení délky platnosti mandátu poslance na dva roky.

V roce 1992 se konaly další volby do ČNR, tentokrát již s mandátem na řádné čtyřleté volební období. V oblasti přepočítávání výsledků hlasování na mandáty přinesl zákon č. 94/1992 Sb. dvě úpravy. První změnou bylo zavedení vyššího vstupního kvóra do prvního skrutinia pro volební koalice stran. Kvórum se zvýšilo pro dvoučlenné koalice na 7 %, pro tříčlenné na 9 % a pro čtyř a vícečlenné na 11 % z celkového počtu platných hlasů v ČR. Druhou úpravou bylo snížení hranice pro posun kandidátů na základě přednostního hlasování na nejméně 15 % získaných přednostních hlasů pro stranu ve volebním kraji.

Po vzniku samostatné České republiky k 1. lednu 1993 platil mandát z voleb do ČNR v roce 1992 i pro Poslaneckou sněmovnu Parlamentu ČR. První volby do PS se tedy konaly v roce 1996. Nově byly volby upraveny zákonem č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu ČR a o změně a doplnění některých dalších zákonů. Nově byly v obcích ustanoveny stálé volební okrsky pro odevzdávání hlasovacích lístků a sčítání hlasů podle zákona č. 152/1994 Sb., o volbách do

zastupitelstev v obcích. V oblasti přepočtu hlasů na mandáty přinesl zákon úpravu hranice pro posun kandidáta pro přednostní udělení mandátu na nejméně 10 % získaných přednostních hlasů.

V důsledku přijetí ústavního zákona č. 69/1998 Sb., o zkrácení volebního období PS, zvolené v roce 1996, se v roce 1998 uskutečnily další volby do PS podle stejného zákona jako v roce 1996.

Výraznou změnu v systému přepočtu hlasů na mandáty přinesl zákon č. 204/2000 Sb. a jeho novela 37/2002. Změna spočívala v opuštění Hagenbach-Bischoffovy metody a zavedení d'Hondtovy metody s řadou dělitelů počínajících číslem 1 a pokračujících čísly 2, 3, 4, 5 atd., umožňující rozdělení všech mandátů v jednom skrutiniu. Dále bylo zákonem zvýšeno kvórum pro postup koalic do skrutinia, pro dvoučlenné koalice bylo stanoveno kvórum 10 %, pro tříčlenné 15 % a pro čtyř a vícečlenné koalice 20 % z celkového počtu platných hlasů. Podmínkou pro posun kandidátů na základě přednostního hlasování byl zisk alespoň 7 % přednostních hlasů z celkového počtu hlasů odevzdaných pro stranu. Volby také poprvé probíhaly v zahraničí.

Volby do PS v roce 2006 byly upraveny novelou zákona č. 480/2006 Sb. Novela nově umožnila udělit přednostní hlas až čtyřem kandidátům vybrané strany a snížila hranici relativního počtu přednostních hlasů pro posun kandidáta pro přednostní udělení mandátu ze 7 % na 5 % z počtu hlasů pro stranu ve volebním kraji. Pro volby do PS v roce 2010 a 2013 nedoznal volební zákon žádných podstatných změn.

Volebním obvodem, ve kterém se stranám rozděluje určitý počet mandátů, je tzv. „volební kraj“. Do voleb v roce 1998 jich bylo 8, od voleb v roce 2002 jich je 14. Počet mandátů pro volební kraje z celkových 200 mandátů v Poslanecké sněmovně se stanoví poměrně na základě celkového počtu hlasů pro všechny strany, odevzdaných v jednotlivých volebních krajích.

Volby do Evropského parlamentu

Volby do EP se v ČR řídí zákonem č. 62/2003 Sb. Pro přepočítávání výsledků na mandáty se používá d'Hondtova metoda s řadou dělitelů 1, 2, 3, 4, 5 atd. Pro postup do skrutinia musí strana získat minimálně 5 % z celkového počtu platných hlasů a toto kvórum platí i pro koalice politických stran. Pořadí kandidátů pro přidělování mandátů je určeno pořadím kandidátů na kandidátní listině. V případě, že kandidát získal alespoň 5 % přednostních hlasů z celkového počtu hlasů, které získala volební strana, je mu mandát udělen přednostně.

Počet volených poslanců EP se na území České republiky mění v návaznosti na zvyšující se počet členských států Evropské unie. V roce 2004, kdy v ČR proběhly první volby do EP, se rozdělovalo 24 mandátů, v roce 2009 počet mandátů klesnul na 22 a v roce 2014 na 21. Volebním obvodem je celé území republiky.

Volby do zastupitelstev krajů

Ústavním zákonem č. 347/1997 Sb. byly v souladu s čl. 99 Ústavy ČR zřízeny vyšší územní samosprávné celky s názvem „kraj“. Zákon nabyl účinnosti 1. ledna 2000 a rozděloval území České republiky na 13 krajů a území Hlavního města Prahy. První volby do krajských zastupitelstev se konaly v roce 2000, následující volby probíhají vždy po uplynutí čtyřletého období zastupitelstva. Volby se

nekonají na území Prahy, neboť funkci zastupitelstva kraje zde plní zastupitelstvo hlavního města Prahy, volené podle zákona o volbách do zastupitelstev obcí.

Krajské volby jsou upraveny zákonem č. 130/2000 Sb. Rozdělování mandátů se během sledovaného období nezměnilo. Při všech volbách byl použit poměrný volební systém s užitím d'Hondtovy metody s upraveným prvním dělitelem řady dělitelů. Začíná číslem 1,42 a pokračuje řadou přirozených čísel 2, 3, 4, 5 atd. Kvórum pro vstup politické strany či koalice do skrutinia je v krajských volbách podmíněno získáním alespoň 5 % z celkového počtu hlasů odevzdaných ve volebním obvodu (= území kraje). V případě, že kandidát obdržel alespoň 10 % přednostních hlasů z celkového počtu hlasů, které získala strana, je mu mandát přidělen přednostně.

Počet členů zastupitelstev je určen na základě počtu obyvatel kraje. Většina krajů má méně než 600 000 obyvatel a tudíž volí nejmenší počet zastupitelů (= 45). 3 kraje (Jihočeský, Ústecký a Olomoucký) volí 55 zastupitelů a 3 kraje (Středočeský, Jihomoravský a Moravskoslezský) volí 65 zastupitelů, jelikož mají více než 900 000 obyvatel.

Volby do zastupitelstev obcí

První řádné volby do zastupitelstev obcí se po změně politických poměrů konaly v roce 1990. Volby se řídily zákonem České národní rady č. 368/1990 Sb. V důsledku tehdy aplikovaného způsobu zpracování se bohužel nezachovaly natolik účelné datové zdroje s výsledky podle jednotlivých zastupitelstev, které by umožnily efektivní zařazení těchto voleb do časových řad volebních výsledků prezentovaných v této publikaci.

Volby v roce 1994 byly upraveny zákonem č. 152/1994 Sb., následující volby v roce 1998 se řídily tímtež zákonem ve znění pozdějších předpisů. Volby od roku 2002 jsou upraveny zákonem č. 491/2001 Sb.

Rozdělování mandátů ze získaných hlasů prošlo během sledovaných let určitým vývojem. Při všech volbách do obecních zastupitelstev se použila d'Hondtova metoda. Při volbách v roce 1990, 1994 a 1998 probíhalo rozdělování mandátů ve dvou krocích. První fází bylo rozdělení určeného počtu mandátů zastupitelstva volebním stranám. Hlasy získané jednotlivými volebními stranami se postupně dělily lichými čísly počínaje 1 až do počtu podílu rovného počtu kandidátů, kteří za volební stranu kandidovali. Všechny vypočtené podíly se seřadily sestupně až do pořadového čísla rovného počtu rozdělovaných mandátů. Za každý podíl obsažený v této řadě získala příslušná volební strana mandát.

Ve druhé fázi byly získané mandáty přidělovány jednotlivým kandidátům volebních stran. V roce 1990 získávali kandidáti mandát podle počtu obdržených hlasů, pořadí na kandidátní listině rozhodovalo jen v případě rovnosti získaných hlasů. Ve všech dalších volbách byly mandáty přidělovány v pořadí, v jakém byli kandidáti na kandidátní listině volební strany uvedeni. Pokud však některý kandidát získal alespoň o 10 % hlasů více, než činil průměrný počet hlasů pro kandidáta volební strany, postupoval na první místo pro přidělení mandátu. Jestliže bylo takových kandidátů více, o jejich pořadí rozhodoval absolutní počet získaných hlasů, v případě rovnosti hlasů pak původní pořadí na kandidátní listině.

Od roku 2002 došlo k zásadní změně v přidělování mandátů v tom směru, že v první fázi výpočtu byly určovány volební strany, které postupují do skrutinia. Byly to ty strany, které dosáhly alespoň 5 % hlasů, které mohly, vzhledem k počtu postavených kandidátů a celkovému počtu platných hlasů, získat. Další změnou byla modifikace d'Hondtova dělitele (všechna přirozená čísla počínaje číslem 1). Princip přidělování mandátů kandidátům úspěšných volebních stran zůstal zachován.

Počet mandátů v zastupitelstvu je stanoven v závislosti na počtu obyvatel obce a pohybuje se od 5 do 55 mandátů. Počet členů zastupitelstva hlavního města Prahy může činit 55 až 70 členů.